

Hukuki Belirsizlik Tartışması Bağlamında Doktora Yeterlik Sınavına Yönelik Eleştiriler^(*)

Critics of the Doctoral Qualifying Exams in the Context of Discussion on Legal Indeterminacy

Ali SAĞLAM^(**)

Öz:

Hukuk olgusunu objektif, belirli ve öngörülebilir kılma çabaları modern hukuk düşüncesinde farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına vesile olur. Bu kapsamda Eleştirel Hukuk Çalışmaları düşünürleri, hukukun değerden bağımsız, tarafsız, nesnel ve öngörülebilir olmadığını savunmaktadır. Hukuka içkin belirsizlik, hukukun tarafsızlığının görünümünden birisidir. Çalışmamızda, hukuki düzenlemelerdeki tarafsızlığın, kimi paydaşlar aleyhine belirsizlikler şeklinde tezahür ettiği kabulünden hareketle, Türkiye’de doktora yeterlik sınavına ilişkin düzenlemelerdeki hukuki belirsizlikleri açıklamakta ve söz konusu belirsizliklerin büyük oranda doktora eğitim sürecinin paydaşlarından olan “öğrenciye” yönelik olduğunu iddia etmekteyiz. Öğrencileri olumsuz şekilde etkileme potansiyeline sahip hukuki belirsizlikler, diğer tarafta yeterli sürecini yöneten ve yürüten görevlilere geniş takdir alanları sunmaktadır. Keyfi uygulamalara yol açma potansiyelini içerisinde barındıran belirsizlikler, lisansüstü eğitimin hukuki çerçevesini oluşturan mevzuatta yaygın vaziyette bulunmaktadır. Çalışmamız kapsamındaki inceleme ise doktora yeterlik sınavına ilişkin düzenlemelerle sınırlandırılmıştır. Belirsizliklerin bir örüntü biçiminde öğrenciye yönelik olması, düzenlemelerde yeterli sürecini yöneten ve yürüten görevlilerin “bakış açısının” referans alındığını göstermektedir. Bu durumun belirsizlik bağlamında hukuk olgusunun tarafsızlığına yönelik bir örnek oluşturduğunu değerlendirmekteyiz.

Anahtar Kelimeler:

Hukuki Belirsizlik, Hukuk Eğitimi, Lisansüstü Eğitim, Yeterlik Sınavı, Doktora.

^(*) Makale hakem denetiminden geçmiştir.

Makale geliş tarihi: 26.03.2024 - Makale kabul tarihi: 30.10.2024.

^(**) Öğr. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Hukuk Müşavirliği, Ankara - Türkiye,

E-posta: asaglam@aybu.edu.tr,

Orcid No: <http://orcid.org/0000-0003-0466-5547>.

Abstract:

Various approaches have emerged throughout modern legal thought in efforts to make the phenomenon of law objective, certain, and predictable. In this regard, Critical Legal Scholars argue that the law is not value-neutral, unbiased, objective, and predictable. The indeterminacy inherent in law is one of the appearances of the bias of law. The bias in legislation is visible in the form of indeterminacies to the detriment of some stakeholders. In our study, based on this assumption, we explain the legal indeterminacy in the regulations governing the doctoral qualifying examinations. And we argue that this indeterminacy is mainly directed against the 'student', one of the stakeholders in the doctoral process. In contrast, legal indeterminacy, which can have a negative impact on students, provides considerable room for manoeuvre for those who manage and carry out the qualification process. Indeterminacy, which has the potential to lead to arbitrary practices, is prevalent in the regulation that constitutes the legal framework for postgraduate education. However, the scope of our study is limited to the articles that regulate the doctoral qualifying examination. The indeterminacy is directed towards the student, which indicates that the regulations reference the "point of view" of the officials who manage and carry out the qualification process. In our view, this situation is an example of the bias of the legal phenomenon in the context of indeterminacy.

Keywords:

Legal Indeterminacy, Legal Education, Postgraduate Education, Doctoral Qualifying Exam, Ph.D.

Giriş

Latince "öğretmen" ve "eğitmen" anlamlarına gelen doktor sözcüğü, günümüzde bir bilim alanına yenilik getiren çalışma ile elde edilen akademik unvanı ifade etmek için kullanılmaktadır. Farklı ülke uygulamaları bulunmakla beraber doktora, yüksek lisans ile birlikte lisansüstü eğitimin bir parçasını oluşturmaktadır. Doktora sürecinin ülkemizde genel hatlarıyla ders dönemi, yeterlik sınavı ve tez çalışması olmak üzere üç aşaması bulunmaktadır. Çalışmamızda doktora eğitiminin en önemli basamaklarından kabul edilen yeterlik sınavı incelenmektedir. Doktora yeterlik sınavına yönelik düzenlemeler, 20 Nisan 2016 tarihli ve 29690 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinde yer almaktadır. Yönetmelik hükümleri analiz edildiğinde, doktora yeterlik sınavının kapsamı, jürisi, içeriği ve usulü gibi kritik hususlarda doktora öğrencisi açısından belirlilik ve öngörülebilirlik taşımadığı görülmektedir. Aday, hukuki belirsizliklerin olumsuz sonuçları olarak, doktora programından ilişkisinin kesilmesine varacak düzeyde birtakım yaptırımların muhatabı konumundadır.

Hukuki düzenlemeler, yükümlülükler ve sorumluluklar bakımından sosyal gruplar ve statüler üzerinde farklı etkiler doğurur. Katılımcılığı ve şeffaflığı

önceleyen mevzuat çalışmaları, paydaşlar arasında menfaat dengesinin kurulmasını gözeterek toplumsal barışa ve refaha katkı sağlar. Bu sebeple mevzuat çalışmalarında, farklı paydaşların menfaatleri gözetilmeli, çeşitli kesimlerin görüşlerine başvurulmalı ve hazırlanan taslaklar kamusal müzakereye açılmalıdır. Nitekim 24 Şubat 2022 ve 31760 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik içerisinde de bu husus düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 6. maddesinin dördüncü fıkrasında, “*Taslaklar hakkında konuyla ilgili mahallî idareler, üniversiteler, sendikalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının, iş ve yatırım ortamına ilişkin taslaklar hakkında ise ayrıca özel sektör paydaşlarının görüşlerinden de faydalanılır.*” hükmüne yer verilmiştir.

Doktora özelinde lisansüstü eğitim, senato, enstitü, fakülte, öğretim üyeleri, öğretim görevlileri, araştırma görevlileri ve idari personel gibi farklı paydaşların rol üstlendiği bir süreçtir. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, bu süreçte hukuki açıdan öğrencinin yükümlülüklerini açıkça sıralayıp, karşılaştığı yaptırımları “belirli” kılmakta fakat öğrenci bakımından öngörülebilirliği sağlayacak biçimde diğer paydaşların yükümlülüklerine ve sorumluluklarına yeterli ölçüde yer vermemektedir. Çalışmamızda ele alınacağı üzere, doktora yeterlik sınavına ilişkin hukuki düzenlemelerdeki boşluklar büyük oranda öğrenci aleyhindedir. Bu durum öğrenciyi belirsizliklere¹ maruz bırakırken yeterlik sınavı sürecini yürüten ve yönetenler bakımından oldukça geniş yetki alanları öngörmektedir. Sınava ilişkin idari işlemleri tesis eden görevlilerin yetkilerinin sınırlandırılmamış olması adayın karşısına belirsiz olarak çıkmaktadır. Bu durum düzenlemelerde süreci yöneten ve yürüten paydaşların “bakış açısının” referans alındığını göstermektedir. Sürecin en önemli paydaşlarından doktora öğrencisinin menfaatleri gözetilmemekte, bu çerçevede hukuki düzenlemelerdeki taraflılık, belirsizlikler aracılığıyla tezahür etmektedir.

¹ Gelmez Burakgazi ve Yıldırım, gerçekleştirdikleri çalışmada katılımcıların yeterlik sınavına hazırlık sürecinde belirsizlik yaşadıklarını belirtirken; “*katılımcılar açısından sınavın gerekliliklerinin muğlak ve anlaşılması güç olduğunu*” ifade etmektedirler. GELMEZ BURAKGAZİ, Sevinç / YILDIRIM, Ali, Journey into Doctoral Candidacy: A Grounded Theory Study of Doctoral Qualification Exam Process, Croatian Journal of Education, Vol: 19, No: 1, 2017, s. 75. Öte taraftan öğrenci açısından belirsizliğin, yeterlik sürecinin yanı sıra doktora sürecinin tamamında mevcut olduğu söylenebilir. Nitekim öğrencilerin doktora sürecine ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya koyan çalışmada, olumsuz metaforlardan birinin “*nereye çıkacağı belirsiz yol*” olduğu ifade edilmektedir: LİMON, İbrahim / DURNALI Mehmet, Doktora Öğrencilerinin Doktora Eğitimi ve Öğretim Üyelerine Yönelik Metaforik Algıları, Sakarya University Journal of Education, Cilt: 8, Sayı: 1, 2018, s. 31.

Modern hukukun tüm bireyler bakımından nesnel, nötr ve öngörülebilir olduğu iddiası yakında dönemde Eleştirel Hukuk Çalışmaları (EHÇ) içerisinde yoğun biçimde eleştirilmiştir. Eleştirel yazarlar hukukun tarafı olduğunu ve modern hukuka ait söz konusu iddiaların toplumsal iktidar ilişkilerini perdelediğini öne sürmektedir. Modern demokratik toplum düzenine açıkça aykırılık oluşturacağından, hukuki metinlere işleyen tarafgirliğin aleni bir biçimde gözlemlenmesi beklenmemelidir. Aksine hukuki düzenlemelerdeki taraflılık, belirsizlikler aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Hukuki metinlerin nesnelliğini ölçme kapasitesine sahip hassas teraziler mevcut olmasa da belirsizliklerin hangi paydaşın lehine ya da aleyhine olduğunun belirlenmesi, taraflılığa ilişkin değerlendirmeler bakımından önemli bir gösterge teşkil edecektir.

Çalışmamızda, EHÇ yazarlarınca ileri sürülen hukukun belirsizlik ve taraflılıkla malul olduğuna yönelik görüşleri başlangıç noktası olarak belirledik.² Buradan hareketle hukuki metinlerdeki “örtülü” taraflılığın, belirsizlikler aracılığıyla kendisini gösterdiğini kabul etmekteyiz. Hukukun taraflılığı ile belirsizliği arasındaki söz konusu ilişkinin, - aynı zamanda bu ilişkinin bir örneği olarak- doktora yeterlik sınavına yönelik hukuki belirsizliklerdeki örüntüyü açıklamaya kapasitesine sahip olduğunu öne sürüyoruz. Çalışmamızın ilk kısmında öncelikle, hukuki belirsizlik tartışmalarının hukuk düşüncesindeki gelişim seyirine yönelik bir çerçeve oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda mutlak belirlilik söyleminden radikal belirsizlik iddialarına ulaşan süreç içerisindeki farklı yaklaşımlara çalışmamızda genel hatlarıyla yer verilmektedir.

Çalışmamızın ikinci kısmında ise yeterlik sınavına ilişkin hukuki düzenlemelerin hangi somut durumlar bakımından belirsizlikler içerdiğine ilişkin tespitlerde bulunmaktadır. Açıklamaları daha anlaşılır kılmak adına hukuk doktora programları aracılığıyla farklı örnekler ele alınmaktadır. Ele alınan örnekler, hukuki belirsizliklerin olgusal açıdan doktora öğrencisi aleyhine sonuçlar doğurduğunu, süreci yöneten yahut süreçte yer alan görevlilere ise geniş bir takdir hakkı alanı tanıdığını göstermektedir. Çalışmamız doktora yeterlik sınavı özelinde, hukukun teorik ve pratik boyutları arasında bir ilişkilendirme girişimi olup, hukuk düşüncesindeki belirsizlik tartışmalarından yola çıkılarak yeterlik sınavına ilişkin mevcut hukuki düzenlemelerdeki belirsizliklerin sorgulanması amaçlanmaktadır.

² Çalışmamızda hareket noktası EHÇ olmakla birlikte, öne sürdüğümüz görüşlerin Eleştirel düşünürlerin yaklaşımlarıyla birebir örtüştüğüne yönelik bir iddia bulunmamaktadır. Özellikle EHÇ içerisinde ileri sürülen radikal belirsizlik tezine katılmadığımızı ifade etmemiz gerekir.

I. Hukuki Belirsizlik Tartışmasına Genel Bir Bakış

Modern hukuk düşüncesinde belirlilik, kesinlik ve öngörülebilirlik arayışları hukukta formalist düşüncenin doğuşuna zemin hazırlar. Genel bir ifadeyle “Hukuki Formalizm”, “*hukukun salt normlardan oluştuğunu*”³ ve normların objektif niteliğe sahip olabileceğini iddia eden hukuki yaklaşıma karşılık gelir. Bu yaklaşım bakımından objektif nitelikteki normların tatbiki ile bütün uyumsuzluklarda aynı sonuçların elde edilmesi mümkündür. Hukuk yüksek tutarlılığa sahip, kusursuz ve sistematik bir yapı olarak tasvir edilir. Yargıcın yapı içerisindeki rolü ise herhangi bir yorum faaliyetine sapsaksızın, dedüktif muhakeme aracılığıyla mevcut normları hukuki sorunlara uygulamakla sınırlıdır. Ökçesiz, 1789 Fransız İhtilali sonrasında ekonomik ve siyasi liberalizmin etkisiyle gelişen söz konusu formal-rasyonel hukuk anlayışını şu sözlerle ifade etmektedir:

“(...) Her hukuki uyumsuzluğun çözümünü kesinlikle kapsayan bir yasa hukuku, dilsel anlamda bir hukuki kavramlar sistemi olarak tasarlanıp olgunlaştırılmaktadır. Bütün bu gerçeklik bu kavramlar dünyasında türetilmekte, normlar piramidinin yanında bir kavramlar piramidi de yüklenmektedir. Alt ve üst kavramlar konulmakta, tanımlanmakta bunlardan yine alt ve üst kavramlar türetilmektedir. Burada amaç, yasayla ve yeni devlet ile sağlanmak istenen hukuk güvenliği (ve doğallıkla, elde edilmiş yeni olanakların -hakların ve özgürlüklerin- güvenceye alınması) olmaktadır... Hukukçular uzun bir süre doğal dilin içerdiği çok anlamlılık ve belirsizlik özellikleri karşısında tek anlamlı, objektif, rasyonel olarak denetimi mümkün bulunan bir normlar dili ve sistemi düşlemişlerdir. Bunun gerçekleşebildiği yerde ve kadarıyla bir “Hukuk Dili”nden söz edilebilir. Ancak bununla yukarıda amaçlanan hedeflere ulaşamamıştır.”⁴

Formalistlerin düşledikleri “*tek anlamlı, objektif, rasyonel olarak denetimi mümkün bulunan bir normlar dili ve sistemi*”, Hukuki Realistler tarafından, hukukun maddi gerçekliğini sorgulayan açıklamalarla yoğun biçimde eleştirilir. Amerikan Hukuki Realizmi (AHR) ve İskandinav Hukuki Realizmi (İHR) olmak üzere Hukuki Realizmin her iki kolu da “*hukuki düşüncenin*

³ GÜRLER, Sercan, Çağdaş Hukuki Formalizm ve Ernest Weinrib’in Yaklaşımı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 66, Sayı: 2, 2008, s. 91.

⁴ ÖKÇESİZ, Hayrettin, Hukuk ve Dil, (Ed. Hayrettin Ökçesiz), Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramı İncelemeleri, İstanbul, 1997, s. 473-474.

*formalizmi*⁵ ve hukuki kesinliğe⁶ şüpheyle yaklaşırlar. Hukukun belirliliğine yönelik söz konusu şüphe, İskandinav Realizminde “*metafizik kavramlara karşı çıkışın doruk noktası*” iken Amerikan Realizminde yargı süreçleri bağlamında gelişir. İskandinav Realistleri, doğal hukuk karşıtlığı üzerinden hukuki olguların varoluşlarının reddine varan görüşleriyle daha radikal bir tutum içerisindedirler. Amerikan Realistlerinin eleştirilerindeki felsefi yoğunluk ise İskandinav Realistlerine nazaran daha sınırlıdır. Bu durumun arka planında Amerikan Realizminin etkili isimlerinin yargı mesleği içerisinden gelen hukukçulardan olması yatmaktadır.

Hukuk uygulaması bağlamında ileri sürülen belirsizlik iddialarının Amerikan Realistlerince sürdürülen tartışmalarda daha merkezi bir konumda yer aldığını söylemek mümkündür. Hukukun daha çok pratik boyutuna odaklanan Amerikan Realistleri yargılama süreçlerine hukukta merkezi bir rol atfederler. Bu çerçevede hukuk tutarlı ve kapalı bir kurallar bütünü değildir. Aksine kurallar kendi içerisinde çelişkiler barındırır. Hâkimin kişisel değerleri ile psikolojik durumu da somut olaya uygulanacak kuralın seçiminde etkili olmaktadır. Böylelikle hukuk doktrinindeki formalist anlatının, dava sonuçlarının öngörülmesi bakımından bütünüyle işlevsiz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

AHR'nin önemli temsilcilerinden Jerome Frank, akım içerisindeki belirsizlik tartışmasında “kural şüphecileri” ve “olay şüphecileri” olmak üzere iki grubun varlığından söz etmektedir. Kural şüphecilerine göre hukuk kuralları, mahkeme kararlarının öngörülmesi bakımından işlevsizdir. Bu kapsamda mahkeme kararlarının arka planında onlara yön veren bir takım “gerçek kurallar”ın bulunduğu iddia edilir. Bu kurallar yargısal davranışı açıklama kapasitesine sahiptir. Söz konusu “gerçek kurallar”ın keşfi ile yüksek dereceli mahkemeler önündeki davaların sonuçlarını öngörmek mümkün olacaktır. Olay şüphecileri ise, kurallar üzerine duyulan şüphenin de ötesine geçerek “*kararların dayandığı olayların belirsiz*” olduğunu savunmaktadırlar. Hukuk kuralları “*ne kadar kesin ve net olursa olsun*” uyumsuzluğa konu olayın bilinebilirliği mahkeme bakımından belirsizdir. Yargı kararları önceden tahmin

⁵ WACKS, Raymond, Hukuk Kuramını Anlamak-Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramına Giriş, (Çev. Fatma Süzgün Şahin Ünver / Serdar Ünver), Ankara, 2016, s. 243.

⁶ ÖZKÖK, Gülriz, Hukuki Belirsizlik Problemi Üzerine, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 51, Sayı: 2, 2002, s. 2.

⁷ ŞAHİN, Fatma Süzgün, İskandinav Hukuki Realizmi ve Alf Ross, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, 2013, s. 31.

edilemeyeceği gibi hukuki kesinliği sağlamak da olanaksızdır.⁸ Kural şüpheleri yargılamalara yön veren gerçek kuralların keşfedilmesi halinde neticenin önceden tahmin edilebileceğini öne sürerken; olay şüpheci, kuralların uygulanacağı olayın bilinemezliği sebebiyle dava kararlarının öngörülemez olduğunu iddia etmektedirler. AHR'nin belirsizlik iddialarına yönelik benzer kategorik bir diğer açıklama Leiter tarafından gerçekleştirilmiştir. Leiter, AHR içerisinde “mantıksal” ve “nedensel veya açıklayıcı” olmak üzere iki belirsizlik iddiasının bulunduğu ifade eder:

“(…) İlk olarak, hukuk **mantıksal olarak** belirsizdir. Yani, bir uyumsuzlığa (en azından temyiz aşamasına gelmiş bir uyumsuzlığa) ilişkin hukuki sebepler sadece tek bir hükmün verilmesini zorunlu kılmaz [aynı sebeple dayanarak birden fazla hüküm gerekçelendirilebilir]. Bununla birlikte ikinci olarak, hukuk, **nedensel veya açıklayıcı** olarak da belirsizdir. Yani, hukuki sebepler yargıçların kararlarını neden o şekilde verdiklerini açıklamakta yetersizdir. Yargıçların uygulanabilir (gerekçelendirici) hukuki sebeplere duyarlı olduğuna ilişkin anlayışı kabul etsek dahi nedensel belirsizlik, mantıksal belirsizliğin olduğunu gösterir (...).”⁹

Hukuki belirsizlik tartışması, ABD’de 1970’li yıllardan sonra AHR düşünürlerinin oluşturduğu zeminde Eleştirel Hukuk Çalışmaları aracılığıyla daha radikal düzeyde tekrar gündeme gelir. Frankfurt Okulu’nun epistemolojide pozitivizme yönelttiği eleştiriler üzerinde yükselen EHÇ, hukuki bilginin nesnellliğini tartışmaya açar. Bilimsel bilginin değerlerden bağımsız olamayacağı kabulüyle hukuk alanında da tarafsız ve nötr bilginin mümkün olmadığı iddia edilir. İddianın arka planında AHR’nin belirsizlik tezlerinin etkisi bulunsa da EHÇ yazarlarının hukuk alanına yönelik duydukları şüphe daha radikal düzeydedir.¹⁰

EHÇ yazarlarının hukukun belirsizliğine yönelik iddiaları, temelde liberal hukuk düzenine yönelik eleştirilerinin de önemli bir parçasını oluşturur. Bu çerçevede hukuki belirsizliğin liberal düzen ile uyum sergilediği öne sürülmektedir. Hukuk, aynı zamanda politik güç ilişkilerinin yansıdığı bir alandır.

⁸ FRANK, Jerome, Law & Modern Mind-With A New Introd. By Brian H. Bix, New York, 2017, s. xxii-xxiii.

⁹ LEITER, Brian, Amerikan Hukuki Realizmi, (Ed. Martin P. Golding / William A. Edmundson), (Çev. Engin Arıkan), (Türkçe ed. Ertuğrul Uzun), Hukuk Felsefesi ve Hukuk Teorisi Rehberi, İzmir, 2021, s. 105.

¹⁰ AKTAŞ, Sururi, Eleştirel Hukuk Çalışmaları, İstanbul, 2011, s. 210.

Pozitivizmle desteklenen hukukun tarafsız, nesnel ve nötr olduğuna yönelik liberal görüş gerçekte hukuk düzeni içerisindeki güç ilişkilerini gizlemekte ve toplumsal iktidarı meşrulaştırma işlevini görmektedir. Hukukun ideolojik yönüne yapılan bu vurgu, belirsizlik tartışması bağlamında Eleştirel düşünürleri, selefleri olan Realistlerden ayıran temel nokta olmuştur.¹¹

EHÇ’de hukukun belirsizliğine yönelik her ne kadar yaygın bir kabul mevcut olsa da akım içerisindeki yazarların konu üzerine olan yaklaşımları farklılıklar göstermektedir. Bu çerçevede Lawrence Solum, Eleştirel düşünürlerin hukukun belirsizliğine yönelik görüşlerini “güçlü” ve “zayıf” belirsizlik tezleri olmak üzere iki başlık altında incelemektedir. Güçlü belirsizlik tezi, “... tüm davaların ‘zor’ davalar olduğunu; daha açık bir ifadeyle, her davada mevcut hukuksal doktrinden herhangi bir neticenin çıkarılabileceğini iddia eder.”¹² Kolay davaların da birer zor dava olduğunun öne sürülmesi bu tezin zayıf noktalarından birisidir. Solum, EHÇ yazarlarından bir kısmının güçlü belirsizlik tezini savunmanın zorluğu sebebiyle belirsizlik tezinin zayıf versiyonlarına yönelmiş olabileceklerini düşünmektedir. Zayıf belirsizlik tezi içerisinde ise iki yaklaşım geliştirilmiştir.¹³ İlki hukuki belirsizliğin, davaların tümünde yaygın vaziyette bulunmadığını ve yalnızca “önemli davalar” olarak adlandırılan bir kısımda ortaya çıktığını öne sürmektedir.¹⁴ İkinci yaklaşım ise “zorunluluk” (*necessity*) kavramına atfedilen anlam bağlamında, kuralın her koşulda aynı sonuçları doğurmasının “zorunlu olduğuna” yönelik kabulü tartışmaya açmaktadır. Bu çerçevede, “(...) bir önermenin, ancak tüm olası dünyalarda doğru olması halinde **zorunlu olarak doğru olduğu**”¹⁵ düşünüldüğünde, hukuki önermelerin mantıksal, fiziksel, sosyal ya da pratik olası dünyaların herhangi birinde “farklı sonuçları” doğurması mümkündür. Politik konjonktürün değişimi ile kural uygulamasının farklı sonuçları ortaya çıkarılması da yine bu çerçevede açıklanabilir.¹⁶

Hukuk ve politika arasındaki ilişki dolayısıyla belirginleşen hukuki belirsizlik öte tarafta hukukun taraflılığının da doğal bir yansımasıdır. Hukukun bi-

¹¹ AKBAŞ, Kasım, Hukukun Büyübozumu, Ankara, 2015, s. 76-77.

¹² SOLUM, Lawrence B., On the Indeterminacy Crisis: Critiquing Critical Dogma, University of Chicago Law Review, Vol: 54, No: 462, 1987, s. 470.

¹³ SOLUM, s. 488.

¹⁴ SOLUM, s. 489.

¹⁵ SOLUM, s. 492 (vurgu orijinalindedir).

¹⁶ SOLUM, s. 491-492.

reyler arasındaki uyumsuzluklarda tarafsız bir pozisyonda bulunduğuna yönelik söylem, eleştireller açısından toplum içerisindeki egemen yapıların hukuk üzerindeki baskın gücünü gizlemektedir. Hukuki belirsizlikler egemen çıkar sahipleri tarafından kullanılabilirken; hukuk, statükonun sürdürülmesinde bir araç haline dönüşmektedir. Bu açıdan çağdaş kuramcılar, “(...) toplumsal yaşamın mevcut koşullarını meşrulaştırmakta ve toplumsal değişimin önüne aşılması zor engeller koymaktadırlar.”¹⁷ Nitekim, “hukuk eğitimi veren akademisyenlerin ve yargılama süreçlerinde görevli hakimlerin, bilhassa Amerika özelinde, mevcut statükonun devamından yana olan ısrarlı tutumları, gerek eğitim gerek yargılama aşamasında normun lafzına ve emsal kararlara gösterdikleri sıkı bağlılık, bilhassa uygulamadaki hukukun olumsuz yönünün ön plana çıkarılması sonucu doğurmuştur.”¹⁸

Hukuki Formalistlerin hukuka mutlak belirlilik kazandırma girişimlerinden Eleştirel yazarların hukukun radikal düzeyde belirsiz olduğuna yönelik iddialarına dek, hukuki belirsizlik tartışmalarında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Tarihsel süreç içerisindeki genel seyre bakıldığında, hukuki belirsizlik tartışmasına ilişkin sınırların sürekli olarak genişlediği görülmektedir. Hukuki Realistlerin yaklaşımlarının içerik bakımından Eleştirel yazarlarca zenginleştirildiğini ifade etmek mümkündür. Günümüzde Formalizmin savunduğu doğrultuda hukukta mutlak belirlilik anlayışının artık terk edilerek, -zayıf düzeyde de olsa- hukukun belirsizlikle malul olduğuna yönelik genel bir kabulün varlığından söz edilebilir.

EHÇ yazarlarının hukuk düşüncesine sağladıkları bir diğer katkı, modern hukukun değerden bağımsız ve nesnel olduğu iddialarına yönelttikleri eleştirilerle ortaya çıkar. Söz konusu katkı, çalışma konumuz bakımından da önem arz etmektedir. AHR’den farklı olarak hukukun ideolojik yönüne yapılan bu vurgu, modern hukukun toplumsal iktidar ilişkilerini gizlemesi sebebiyle tarafsız olmadığını açığa çıkarmaktadır. Gerek hukuk kurallarının oluşturulması gerekse de uygulanması sırasında, güçlü konumda olanların değer ve çıkarları ön planda tutulmaktadır. Toplumsal hayatın farklı katmanlarındaki iktidar sahipleri, hukuki belirsizlikleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmekte¹⁹ ve hukuki belirsizlikler keyfiliğin aracı haline gelebilmektedir.²⁰ Böylelikle,

¹⁷ AKBAŞ, s. 85.

¹⁸ AKMAN, Şefik Taylan, Hukuk ve Politika İlişkisi-Hukukun Ekonomi Politik Analizi ve Liberal Hukuk Düzeninin Eleştirisi, Ankara, 2016, s. 234.

¹⁹ AKTAŞ, s. 85.

²⁰ KRESS, Ken, Legal Indeterminacy, California Law Review, Vol: 77, No: 2, 1989, s. 337.

*“hukukun taraflı olması veya ideolojik olması, hukukun belirsizliğini doğurabilir veya belirsizliğe katkı yapabilirken; hukukun belirsizliği, taraflılığına veya ideolojik oluşuna da zemin hazırlayabilmektedir.”*²¹

Kuramsal açıdan hukukun belirsizliği ve taraflılığı arasındaki ilişkinin doktora yeterlik sınavına ilişkin düzenlemelerde de mevcut olduğunu düşünmekteyiz. Somut örnekler üzerinden ele alacağımız yeterlik sınavının kapsamına, jürisine, içeriğine ve usulüne ilişkin “örtülü” belirsizliklerin, bir örüntü biçimde öğrenciye yönelik olduğu görülmektedir. Söz konusu belirsizlikler öğrencinin doktora programından ilişkisinin kesilmesine yol açabilecek düzeydedir. Yeterlik sınavı sürecini yöneten ya da bu süreçte rol oynayan idari görevliler ise söz konusu belirsizliklerden hemen hemen hiç etkilenmemekte ya da oldukça sınırlı düzeyde etkilenmektedir.²² Yeterlik sınavı sürecinde kendilerine tanınan geniş yetki alanıyla, düzenlemelerdeki belirsizleri öğrenci aleyhine kullanma imkânına sahiptirler. Bu durum hukukun belirsizliğine ve taraflılığına yöneltilen eleştirilerle uyum arz etmektedir.

Öte taraftan EHÇ yazarları, hukuki muhakeme aracılığıyla aynı hukuki düzenlemelerden farklı hukuki sonuçlara ulaşılmasının mümkün olduğunu ve bu sebeple hukukun öngörülebilirlikten uzak olduğunu iddia etmektedirler. Hukuki belirsizlik konusuna ilişkin incelemeler yargısal uygulamalara yoğunlaşmaktadır. Bu durum Anglo-Amerikan hukukunda mahkeme kararlarının hukuk düzeni içerisindeki başat pozisyonuyla açıklanabilir. Nitekim Amerikan hukukçuları arasında, *“hukukun soyut kurallarla değil, kuralların somut olaylara uygulanması yoluyla oluşacağı ve belirgin hale geleceği yaklaşımı, kural kuşkuculuğunun yanı sıra yargıç kararlarından oluşan bir hukuka daha fazla itibar etme eğilimini de içinde barındırmaktadır.”*²³ Biz ise çalışmamızda öğrenci aleyhine belirsizlikler içeren doktora yeterlik sınavına

²¹ UĞURLUBİREL, Özten, Eleştirel Hukuk Çalışmaları Bağlamında Hukuki Belirsizlik Tezi, Yüksek Lisans Tezi, 2017, s. 2.

²² Eleştirel yazarlardan Kennedy, hukuk fakültelerindeki hiyerarşi aracılığıyla toplumsal yaşamdaki hiyerarşinin yeniden üretildiğini ifade ederken toplumsal eşitsizlikleri koruyan söz konusu hiyerarşiye hukuk eğitimi aracılığıyla meşruiyet sağlandığını öne sürmektedir. KENNEDY, Duncan, Legal Education and the Reproduction of Hierarchy, Journal of Legal Education, Vol: 32, No: 4, 1982. Çalışmamızda öne sürdüğümüz, boşluklar aracılığıyla öğrenci aleyhine tezahür eden hukuki düzenlemelerdeki taraflılık ve belirsizliğin, hukuk fakültelerinin hiyerarşik yapısından kaynaklandığı düşünülebilir.

²³ ÇAĞLAR, Selda, Hukuk Devletinin Hukuki Belirlilik İlkesi Üzerinden Değerlendirilmesi, İstanbul, 2013, s. 183.

ilişkin Yönetmelik hükümlerini incelemekteyiz. Dolayısıyla doktora yeterlik sınavına ilişkin hukuki belirsizlik iddialarımızın yargısal kararlar bağlamında değil, idari düzenlemeler ve kararlar çerçevesinde ele alındığını ifade etmemiz gerekir. Fakat gerek yargısal kararlar gerekse idari kararlar olsun, hukuk pratiğine ilişkin her iki alanda da belirsizliğin kaynaklarından birisi -ortak bir biçimde- hukuki sebeplerdir. Leiter ve Coleman, eleştirel yazarların hukuki belirsizlik ve nesnellik argümanlarını değerlendirdikleri çalışmalarında belirsizliği, “... *hukuk kaynaklarınca sağlanan sebepler ile bunların destekledikleri varsayılan neticeler arasındaki gerekçelendirici ilişkinin başarısızlığı, garanti edilememesi*”²⁴ olarak ele almaktadırlar. Diğer bir anlatımla “hukuki sebepler” ile “hukuki neticeler” arasında gerekçelendirici ilişki kurulamadığında hukuki belirsizlik ortaya çıkmaktadır. İster yargısal ister idari kararlar alınırken olsun, gerekçelendirme faaliyetinde hukuki sebepler adeta kurucu bir işlev üstlenirken, hukuki sebeplerin yetersizliği ise söz konusu işlevi sekteye uğratabilmektedir. Bu doğrultuda hukuki sebepler içinde değerlendirilen “geçerli veya bağlayıcı hukuk kaynaklarının”²⁵ boşluklar barındırması, hukuki sebeplerin yetersizliği olarak belirsizliğin kaynaklarından birisidir.²⁶ Doktora yeterlik sınavına yönelik düzenlemeler de öğrencinin sorumlulukları ve yükümlülükleri bakımından boşluklar içermekte ve söz konusu boşluklar alınacak yargısal/idari kararlar öncesinde belirsizlik olarak tezahür etmektedir. Öğrenci açısından öngörülebilirliği sağlamayan bu durumun doktora yeterlik sınavı sürecinde gerekçelendirme faaliyetini nasıl sekteye uğratabileceğini; aynı hukuki düzenlemelerden farklı hukuki sonuçlara ulaşılmasının ne şekilde mümkün olabileceğini somut durumlar aracılığıyla devam eden kısımda ele alacağız.

II. Doktora Yeterlik Sınavı ve Hukuki Belirsizlikler

Ülkemizde lisansüstü eğitim ve öğretimin hukuki çerçevesi “Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği” aracılığıyla belirlenmektedir. Yeterlik sınavı, mezkûr Yönetmeliğin “Doktora Programı” başlıklı Üçüncü Bölümü içerisinde 19. maddede düzenlenmektedir.

²⁴ LEITER, Brian / COLEMAN, Jules L., Determinacy, Objectivity, and Authority, University of Pennsylvania Law Review, No: 142, 1993, s. 578.

²⁵ LEITER / COLEMAN, s. 561.

²⁶ LEITER / COLEMAN, s. 566-567. Yazarların, hukuki boşlukların belirsizlik doğurduğu tezine karşı “liberalizm bağlamında” öne sürdükleri görüşleri için bkz. s. 575 vd.

Yönetmelik yeterlik sınavını, “derslerini ve seminerini tamamlayan öğrencinin alanındaki temel konular ve kavramlar ile doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığının ölçülmesi” olarak tanımlamaktadır. Maddede tanımın yanı sıra, öğrencinin yeterlik sınavına ne şekilde girebileceği, sınavın düzenlenmesi ve yürütülmesinden sorumlu komite ile sınav jürisinin oluşumu, sınavın aşamaları ve öğrencinin başarısız olması halinde uygulanacak hükümler yer almaktadır. İlgili düzenlemelerdeki “örtülü” boşluk olarak değerlendirdiğimiz hususlar öğrenci açısından hukuki belirliliği²⁷ sağlamadığı gibi eğitim-öğretim sürecini sekteye uğratma potansiyelini taşımaktadır. Öğrenciye yönelik olduğunu ifade ettiğimiz söz konusu hukuki belirsizlikleri, “Sınavın Kapsamı”, “Sınav Jürisi” ile “Sınavın İçeriği ve Usulü” olmak üzere üç başlık altında inceleyeceğiz.

²⁷ Hukuki belirlilik/kesinlik, başta Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi ve Danıştay olmak üzere kararlarda kendisine sıkça atıf yapılan kavramlardır. Hukuki belirliliğin, AİHM kararlarında genel bir ilke olarak değerlendirilmesi 1990 yılı sonlarında gerçekleşir ve “keyfiyetten korunma” ile “hukukun üstünlüğü” arasındaki ilişki belirlilik ilkesi aracılığıyla açıklığa kavuşturulmuştur. ÇAĞLAR, s. 75. Hukuki belirlilik ilkesini, hukuk devletinin ön şartlarından biri olarak kabul eden AYM’ye göre ise söz konusu ilke doğrultusunda “... yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına imkân tanımaması gerekir.” (AYM, E. 2023/140, K. 2024/81, 14.03.2024). Aynı doğrultuda bir başka AYM kararında şu ifadelere yer verilmiştir: “Belirlilik ilkesi bireylerin hukuk kurallarını önceden bilmeleri, tutum ve davranışlarını bu kurallara göre güvenle belirleyebilmeleri anlamını taşımaktadır. Belirlilik ilkesi yalnızca yasal belirliliği değil daha geniş anlamda hukuki belirliliği ifade etmektedir.” (AYM, E. 2017/135, K. 2019/35, T. 15.05.2019). Hukuki belirlilikten yalnızca yasal belirliliğin anlaşılması gerektiği Danıştay kararında da ifade edilmektedir: “Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan hukuk devletinin en önemli ilkelerinden olan hukuk güvenliği, belirliliği zorunlu kılmaktadır. Belirlilik ilkesine göre, yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu bir takım güvenceler içermesi gereklidir. Belirlilik ilkesi, hukuksal güvenlikle bağlantılı olup; birey, belirli bir kesinlik içinde, hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun bağlandığını, bunların idareye ne tür müdahale yetkisini doğurduğunu, kanundan öğrenilebilir olmaya sahip olmalıdır. Birey, ancak bu durumda kendisine düşen yükümlülükleri öngörüp, davranışlarını düzenleyebilir. Hukuk güvenliği, kuralların öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de kanuni düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerektirir. ‘Belirlilik’ ilkesi yalnızca yasal belirliliği değil, daha geniş anlamda hukuki belirliliği ifade etmektedir. Erişilebilir, bilinebilir ve öngörülebilir gibi niteliksel gereklilikleri karşılaması koşuluyla yasalar, mahkeme içtihatları ve yürütmenin düzenleyici işlemleri ile de hukuki belirlilik sağlanabilir. Aslolan muhtemel muhataplarının mevcut şartlar altında belirli bir işlemin ne tür sonuçlar doğurabileceğini öngörmelerini mümkün kılacak bir normun varlığıdır.” (Danıştay 3. D., E. 2023/3123, K. 2024/2434, T. 29.04.2024).

A. Sınavın Kapsamı

19. maddede yeterlik sınavının amacına yer verilirken yeterlik sınavı aracılığıyla öğrencinin, “alanındaki temel konular ve kavramlar” ile “doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığı” ölçülmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir. Yeterlik sınavında öğrencinin bilgisinin öncelikle “alanındaki temel konular ve kavramlar” bakımından ölçüleceği öngörülmektedir.²⁸ Hukuk doktora programları açısından örneklen-dirmek gerekirse bu sınırlama, temel konu ve kavramların neler olduğu soru-sunu gündeme getirmektedir. Ülkemizde hukuk doktora programları “kamu hukuku” ve “özel hukuk” anabilim dallarında²⁹ öğrenci kabul etmektedir. “Te-mel konular ve kavramlara” ilişkin sınırlamayı hukuk doktora programları bakımından iki düzeyde ele almak mümkündür.

Mevzuatın öngördüğü “temel konular ve kavramlar” a yönelik sınırla-manın öncelikle doktora programının açıldığı anabilim dalı düzeyinde ya-pılması mümkündür. Bir örnek üzerinden açıklamak gerekirse, özel hukuk alanında yeterlik sınavına girecek doktora öğrencisine, yalnızca özel hukuk alanının temel konu ve kavramları ile ilgili soru yöneltilmesi; buna karşın kamu hukuku alanının temel konu ve kavramları ile ilgili soru yöneltilme-mesi gerektiği düşünülebilir. Biz de “temel konular ve kavramlar” a yönelik sınırlamanın doktora programının açıldığı anabilim dalı düzeyinde yapılması gerektiği kanısındayız. Fakat aksi görüşün, yani hukuk biliminin bir bütün ol-duğu, günümüzde kamu hukuku ve özel hukuk ayrımının anlamını kaybettiği, interdisipliner akademik çalışmaların önem kazandığı görüşünün ileri sürül-mesi halinde ise bu durumun düzenlemeler aracılığıyla mevzuata yansıtılması gerekmektedir.³⁰

²⁸ Farklı üniversitelerden sosyal ve beşerî bilim alanlarındaki öğrencilerin doktora yeterlik yazılı sınavında karşılaştıkları genel/ayrıntılı/yorum sorularına ilişkin oranların aktarıldığı ampirik çalışma için bkz. APAYDIN, Yusuf / AKIN, Mahmut H., Türkiye’de Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Doktora Tezi Hazırlamada Ana Yönelimler, İnsan ve Toplum, Cilt: 4, Sayı: 8, 2014, s. 8-9.

²⁹ Enstitülerin ana bilim dallarından oluşacağı Üniversitelerde Akademik Teşkilât Yönetmeliğinin 11. maddesinde düzenlenirken; Lisans Üstü Eğitim Öğretim Enstitülerinin Teşkilât ve İşleyiş Yönetmeliğinin 5. maddesinin ikinci fıkrasında ise “Enstitü anabilim dalı başkanları, fakülte-lerde bölüm başkanlarına verilen görevleri enstitü bakımından yerine getirirler.” düzenlemesine yer verilmiştir.

³⁰ Dellaloğlu, sosyoloji bölümlerinin doktora yeterlik sınavlarında adayların tez konularına yöne-lik teste tabi tuttuğunu ifade ederken; esasında adayların alan ve kanon hakimiyetinin ölçülmesi gerektiğini düşünmektedir, DELLALOĞLU, Besim F., Doktora Yetersizlik, Perspektif, <https://www.perspektif.online/doktora-yetersizlik> (Erişim Tarihi: 16.08.2023).

Hukuk doktora programlarında temel konu ve kavramlara yönelik sınır-lamanın özel hukuk ve kamu hukuku anabilim dalları düzeyinde belirlenme-si halinde, temel konu ve kavramların sınırının ne olacağı sorunu gündeme gelmektedir. Hukuk bilimi, ceza hukukundan fikri mülkiyet hukukuna, ver-gi hukukundan hukuk felsefesi ve sosyolojine kadar oldukça farklı ve çeşitli bilim dallarını içerisinde barındırmaktadır. Yönetmelikte öğrencinin hangi bilim dalından/dallarından sınava girmek istediğine yönelik bir tercih hakkı da düzenlenmemektedir. Böylesi bir düzenleme olmaması sebebiyle, sınavda öğrenciye yöneltilecek temel konular ve kavramlara yönelik soruların bilim dalı düzeyinde de belirlenemeyeceği düşüncesindeyiz. Yine bir örnek üze-rinden giderek kamu hukuku alanında yeterlik sınavına girecek öğrencinin yeterlik sınavında başarılı olduktan sonra tez çalışmasını hukuk tarihi bilim dalında hazırlamak istediğini varsayalım. Söz konusu öğrenciye yeterlik sı-navında yöneltilecek soruların, kamu hukukunun temel konu ve kavramları ile sınırlandırılması halinde hukuk tarihi bilim dalında uzmanlaşmak isteyen öğrenciye farklı bir bilim dalının, örneğin “vergi hukukunun temel konu ve kavramları” hakkında soru yöneltilmesinin tutarsızlık oluşturacağını değer-lendirmekteyiz.

Yönetmelik, temel konular ve kavramların yanı sıra öğrencinin “*doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığını*” öl-çülmesini de öngörmektedir. Yönetmelik metninde geçen “doktora çalışması” ifadesi kavramsal açıdan belirsizlik içermektedir. Ders aşamasını tamamlayan öğrenciler yeterlik sınavına kabul edilmekte, sınavda başarılı olan öğrenciler tez çalışması aşamasına geçebilmektedir. Hukuki düzenlemenin bu şekilde yapılandırılmış olması, yeterlik sınavı aracılığıyla ders aşamasını tamamlayan öğrencinin, tez çalışmasına başlaması için yeterliliğinin ölçüldüğünü akla getirmektedir. Bu nedenle anılan düzenlemede yer verilen “doktora çalışması” ile öğrencinin “tez çalışması”nın ifade edilmesinin amaçlandığı düşünül-melidir. Aksi halde “doktora çalışması” ile ilgili bilimsel araştırma derinliği, doktora programına giriş sınavında ölçülebilir. Doktora programına kabul edilen öğrencinin, daha genel bir ifade olması sebebiyle doktora çalışması bakımından yeterliliğinin ölçülmesi yeterlik sınavının amacı ile tutarlılık arz etmemektedir.

Öğrencinin tez çalışması ile ilgili bilimsel araştırma derinliğinin ölçülme-si ise Yönetmeliğin diğer hükümleriyle açıkça çelişkilidir. Yukarıda da ifade edildiği üzere Yönetmelik, öğrencinin doktora çalışmasına yönelik yeterlik

sınavı öncesinde herhangi bir belirlemeyi öngörmemektedir. 21. madde gereği öğrenci tez önerisini, yeterlik sınavını başarıyla geçtikten sonra savunabilmektedir. Yeterlik sınavına girecek öğrencinin hangi alanda tez çalışmasını hazırlayacağı Yönetmelik hükümleri bakımından bu aşamada belirsizdir. Yeterlik sınavı öncesinde öğrencinin hangi alanda tez çalışmasını hazırlayacağını belirli kılacak şekilde Yönetmelikteki bu eksikliğin giderilmesi gerekmektedir. Aksi halde yukarıda izah ettiğimiz sebeplerden ötürü yeterlik sınavında öğrencinin “doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığının” ölçülmesinin mümkün olmayacağı kanısındayız.

Mezkûr Yönetmeliğin 19. maddesinde yer verilen yeterlik sınavının amacına yönelik, “alanındaki temel konular ve kavramlar” ile “doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığı” ifadeleri yukarıda açıklanan sebeplerle aday açısından belirsizlik içermektedir. Belirsizliğin kaynağı ise bir hukuki sebep olarak söz konusu düzenlemenin yeterli ölçüde açıklığa sahip olmamasıdır. Temel konu ve kavramların, “hukukun”, “özel/kamu hukukunun” ya da “herhangi bir bilim dalının” temel konu ve kavramları olarak yorumlanması olasıdır. Adaya soru yönelten jüri üyesine böylesi geniş bir yetki alanı tanımak keyfi uygulamalara yol açabilir. Böylelikle aynı düzenlemeden farklı hukuki sonuçlara ulaşmak mümkündür. Örneğin, aynı tarihte sınava giren iki farklı adaydan birine temel konu ve kavramlar kapsamında, hukukun temel konu ve kavramlarından soru yöneltebilecekken diğer adaya bir bilim dalının temel konu ve kavramlarından spesifik soru yöneltebilir. Jüri üyesi, aynı gün içerisinde görev aldığı farklı yeterlik sınavlarında aynı düzenlemeden yola çıkarak farklı kararlarını/hukuki sonuçlarını aynı hukuki düzenlemeye/sebebe dayandırarak gerekçelendirebilir.

Bu tip durumların önüne geçebilmek adına yeterlik sınavının kapsamı, genel konulardan (anabilim dalının temel konu ve kavramlarından) özel konulara (adayın uzmanlaşmak istediği alana) doğru olmak üzere iki katmandan oluşturulabilir. İlk katmanda, “temel konular ve kavramlar” a yönelik sınırlama -yukarıda da ifade ettiğimiz üzere- doktora programının açıldığı anabilim dalı düzeyinde gerçekleştirilebilir. Aday, öncelikle kaydolduğu alana/programa göre özel hukuk yahut kamu hukuku anabilim dalının temel konu ve kavramlarından sorumlu tutulabilir. Bu doğrultuda, Yönetmeliğin 19. maddesindeki “alanındaki temel konular ve kavramlar” ifadesinin “anabilim dalının temel konuları ve kavramları” şeklinde düzenlemesi değerlendirilebilir.

İkinci katman ise, düzenlemedeki “*doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığı*” ifadesinden hareketle adayın uzmanlaşmak istediği alanlardan oluşturulabilir. “*Doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığı*” ifadesindeki “doktora çalışması”nın, “tez çalışması” olarak anlaşılması gerektiğini ifade etmiştik. Bu doğrultuda Yönetmeliğin 19. maddesindeki mezkûr ifadenin, “*tez çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığı*” şeklinde değiştirilebileceğini düşünüyoruz. Ayrıca yeterli sınavı öncesinde, kapsamı belirli kılmak ve uzmanlaşma eğilimini güçlendirmek amacıyla, adayın tez çalışmasına yönelik “üç bilim dalını” seçmesine imkân tanınabilir. Böylece ilerleyen dönemlerde adayın tez konusunu değiştirme ihtimali göz önünde bulundurularak uygulamada esneklik sağlanacaktır. Kapsamın belirli kılınmasına ilişkin önerilerimiz neticesinde, adayın öncelikle ilgili anabilim dalının temel konu ve kavramlarından sorumlu tutulması; akabinde uzmanlaşma eğilimine uygun biçimde, seçilen üç bilim dalında bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığının ölçülmesi mümkün olacaktır.

B. Sınav Jürisi

Yönetmeliğin 19. maddesinin üçüncü fıkrası, yeterli sınavlarının düzenlenmesi ve yürütülmesinden beş kişilik doktora yeterli komitesinin sorumlu olduğunu düzenlemektedir. Söz konusu komite üyeleri enstitü anabilim/anasanat dalı başkanlığı tarafından önerilmekte ve enstitü yönetim kurulu tarafından onaylanmaktadır. Aynı fıkrada komitenin, “*farklı alanlardaki sınavları hazırlamak, uygulamak ve değerlendirmek amacıyla sınav jürileri*” kuracağı düzenlenmiştir.

Yeterlik sınavlarının kapsamına yönelik yukarıda belirtilen eleştiriler jüri üyelerinin oluşumu bakımından da geçerlidir. Yönetmelik, jüri üyelerinin bilim dallarından hangi usulle belirleneceğine yönelik bir düzenlemeyi içermektedir. Yalnızca en az iki üyenin yükseköğretim kurumu dışından seçilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Fakat yükseköğretim kurumu dışından belirlenecek öğretim üyelerinin doktora programının açıldığı anabilim dalından olup olmayacakları yönünde bir düzenleme bulunmamaktadır. Aynı durum yükseköğretim kurumu içerisinde belirlenecek jüri üyeleri için de geçerlidir. Hukuk doktora programları bakımından düşünüldüğünde, kamu hukuku doktora programı öğrencisinin sınav jürisinde özel hukuk anabilim dalında görev yapan öğretim üyesi yer alabilecektir. Hatta kamu doktora programı yeterli

sınav jürisinde, özel hukuk anabilim dalı öğretim üyelerinin çoğunluğu oluşturmasının önünde de hukuki bir engel bulunmamaktadır.

Sınav jürisinde farklı anabilim dallarından öğretim üyelerinin hangi oranda bulunacağına yönelik belirsizlik bilim dalı düzeyinde de mevcuttur. Yine kamu hukuku doktora programı öğrencisi açısından düşünüldüğünde, sınav jürisinin adayın uzmanlaşmak istediği bilim dallarından belirlenmesi gerektiği ifade edilebilir. Fakat Yönetmelikte bu yönde herhangi bir belirleme bulunmamaktadır. Bu çerçevede beş kişilik jürinin üyeleri beş farklı bilim dalından seçilebilir. Örneğin hukuk tarihi alanında tez çalışması hazırlamak isteyen öğrencinin sınav jürisi, anayasa hukuku, idare hukuku, vergi hukuku, hukuk tarihi ile hukuk felsefesi ve sosyolojisi gibi “beş farklı” alandan gelen üyelerden oluşabilir. Yahut adayın uzmanlaşmak istediği bilim dalı dışından seçilen öğretim üyeleri jürinin çoğunluğunu ve hatta tamamını oluşturabilir.

Jürinin oluşumu bakımından öğrenciye yönelik belirsizlikler, sınavın içeriğine ve dolayısıyla sonucuna da doğrudan etki edecek mahiyettedir. Jürinin keyfi bir biçimde oluşturulması adayın “kolaylıkla” sınavdan başarısız sayılmasına yol açabilir. Jürinin ne şekilde oluşturulacağına yönelik boşluk, mevcut hukuki sebebe dayanılarak farklı hukuki sonuçlara ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Jürinin oluşumunda yukarıda sayılan keyfi uygulamalar aynı hukuki düzenlemeye dayandırılarak gerekçelendirilebilir. Olumsuzlukların önüne geçebilmek adına, önceki başlıkta belirttiğimiz öneri jüri oluşumunda da uygulanabilir. Düzenlemede yapılacak değişiklik ile sınav jürisinin en az üç üyesinin, öğrencinin tercih ettiği üç bilim dalından seçilmesi mümkün kılınabilir.

C. Sınavın İçeriği ve Usulü

Yönetmelikte sınav sorularının içeriğinin nasıl belirleneceğine yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Jüri üyelerinin seçimi, sınav içeriğinin şekillenmesinde de rol oynamaktadır. Hukuk doktora programlarında gerçekleştirilen yeterlik sınavlarının uygulamasında jüri üyeleri temel konu ve kavramların yanı sıra kendi çalışmalarından da öğrenciye soru yöneltebilmektedir. Yönetmelikte “temel konular ve kavramlar” ile “doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığının” ölçülmesinin amaçlandığı düşünüldüğünde, jüri üyesinin kendisinin kaleme aldığı akademik çalışmalarla ilgili adaya “spesifik” sorular yöneltmesinin hukuka aykırılık oluşturduğu kanısındayız. Hukuk tarihi alanında uzmanlaşmak isteyen öğrencinin jürisindeki vergi hukuku bilim dalı öğretim üyesinin bulunduğu örneği tekrar düşünelim.

Vergi hukuku bilim dalı öğretim üyesinin daha önce hazırladığı tez, kitap ve makalelerinden, “kendi akademik ilgi alanına yönelik” adaya “spesifik” sorular yönelmesi, öğrencinin ne temel konu ve kavramlara ilişkin hakimiyetini ne de doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğine sahip olup olmadığını ölçmeyecektir. Dolayısıyla jüri üyesi yeterlik sınavı öncesinde öğrencinin akademik gelişimine uygun sorular hazırlamalı ve yöneltmelidir. Nitekim yapılan bir ampirik araştırmada konu ile ilgili şu ifadeler yer verildiği görülmektedir:

*“Doktora öğrencileri, yeterlilik sınavına ilişkin görüşlerini belirtirken, yeterlilik sınavının bilgiye dayalı sorulardan oluştuğunu, kapsamın öğretim üyelerinin uzmanlık alanları olduğu, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini ölçecek nitelikte bir uygulama yapılmadığını vurgulamışlardır. (...) yeterlilik sınavına ilişkin mevcut uygulamanın -sınavın bilgi düzeyindeki sorular ya da jüri üyelerinin uzmanlık alanları ile sınırlı olması- amaç kaymasına neden olduğu elde edilen sonuçlar arasındadır.”*³¹

Öğrencinin tez çalışmasını hazırlamak istediği bilim dallarının sınav öncesinde belirlenmesinin ve Yönetmelikte buna ilişkin bir düzenleme yapılması sınavın içeriği bakımından da önem arz etmektedir. Jüri üyelerince yöneltilen soruların, anabilim dalının temel konu ve kavramlarına ilişkin olmasının yanı sıra öğrencinin tez çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma derinliğini ölçecek içerikte de olması gerekir.³² Bu doğrultuda -iyi uygulama örnekleri

³¹ KARADAĞ, Nazife / ÖZDEMİR, Servet, Türkiye’de Doktora Eğitimi Sürecine İlişkin Öğretim Üyelerinin ve Doktora Öğrencilerinin Görüşleri, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Sayı: 2, 2017, s. 275-276.

³² Kayrı, jüri üyelerinin bağımsız olarak hazırladıkları soruların birleştirilmesiyle oluşturulan sınavların yanlı ya da sapmalı sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedir: “Beş jüri üyesinden oluşan yeterlilik komisyonu, her bir jüri üyesinin bağımsız olarak verdikleri eşit sayıdaki soruları bir araya getirir ve bu sınavı öğrencilere yazılı sınav şeklinde uygular. Yazılı sınavından sonra öğrencilere ayrıca sözlü sınav uygulanır. Özellikle ölçme aracının kapsam geçerliliği dikkate alındığında; çoğu zaman bağımsız olarak hazırlanan soruların bir araya getirilmesi ile ölçülme istenen özelliği ölçecek yeterlilikte bir bataryanın ortaya çıkmadığı gözlenir. Böyle bir durumda, ölçüm sonuçları yanlı ya da sapmalı olarak elde edilebilir. Bu da ölçüm sonuçlarının hem geçerliğini hem de güvenilirliğini olumsuz etkileyecektir. Eş deyişle, ayırtediciliği uygun olmayan bir zeminde öğrenciler ‘yeterli’ ya da ‘yetersiz’ olarak değerlendirilmiş olabilirler. Bu sorunsalın oluşmaması için, sınavdan makul bir süre önce (en az 2-3 gün öncesinden) tüm jüri üyelerinin bir araya gelip odak grup toplantısı yapmaları gerekmektedir. Bu odak grup toplantısında, geliştirilecek olan başarı testinin öncelikle kapsam geçerliliği açısından incelenmesi, ardından diğer geçerlik ve güvenilirlik türlerini etkileyebilecek faktörler masaya yatırılmalıdır. Bu yolun sürece katkı sağlayacağı düşünülmektedir.” KAYRI, Murat, Lisansüstü Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, (Ed. Fuat Tanhan), Lisansüstü Eğitim Üzerine Düşünceler, Ankara, 2019, s. 108.

olarak- ülkemizde bazı bölümler sınav öncesinde hukuki belirliliği sağlamak amacıyla yeterlik sınavının kapsamına ve işleyişine ilişkin açıklamalar ile akademik kaynak listelerine kurumsal web sitelerinde yer vermektedirler.³³

Doktora yeterlik sınavında öğrencinin sınav performansının değerlendirilmesi hususu bir diğer hukuki belirsizlik durumudur. Yeterlik sınavının “neyi” ölçtüğünün yanı sıra “nasıl” ölçtüğü³⁴ de öğrencinin başarılı ya da başarısız olarak değerlendirilmesi bakımından oldukça önem arz etmektedir. Bu kapsamda şu sorular gündeme gelecektir: Öğrencinin temel konu ve kavramlara ilişkin hakimiyeti ve doktora çalışmasıyla ilgili bilimsel araştırma³⁵ derinliğine sahip olduğu hangi kriterler aracılığıyla ölçülecektir? Öğrencinin bilgi

³³ Bu konudaki örnek uygulamalar için bkz.: Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, Doktora Yeterlilik Öncesi Okuma Listesi, <https://tarih.sakarya.edu.tr/tr/icerik/19189/12675/doktora-yeterlilik-onesi-okuma-listesi> (Erişim Tarihi: 16.08.2023), Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Yeterlilik Sınavı Okuma Listesi, <https://webis.akdeniz.edu.tr/uploads/1047/Yeterlilik%20Okuma%20Listesi/Doktora-Yeterlilik-Okuma-Listesi.pdf> (Erişim Tarihi: 16.08.2023), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, CENG Doktora Yeterlilik Sınavı Yönergesi, <https://ceng.metu.edu.tr/tr/ceng-doktora-yeterlilik-sinavi-yonergesi> (Erişim Tarihi: 20.10.2024), Hacettepe Üniversitesi Aktüerya Bilimleri Bölümü, Doktora Yeterlik Sınavı Uygulamasına İlişkin Yönerge, <https://aktuerya.hacettepe.edu.tr/yisans/dysy.pdf> (Erişim Tarihi: 20.10.2024), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Okuma Listesi (Doktora Yeterlilik Sınavı), [https://www.izu.edu.tr/akademik/enstitu/lisansustu-egitim-enstitusu/ogrenci/okuma-listesi-\(doktora-yeterlilik-icin\)](https://www.izu.edu.tr/akademik/enstitu/lisansustu-egitim-enstitusu/ogrenci/okuma-listesi-(doktora-yeterlilik-icin)) (Erişim Tarihi: 20.10.2024), İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Malzeme Bilimi ve Mühendisliği Bölümü, Doktora Yeterlilik Yönergesi, <https://mse.iyte.edu.tr/doktora-yeterlilik-yonergesi> (Erişim Tarihi: 20.10.2024).

³⁴ Sınavın yapıldığı şekli de aday açısından oldukça önem arz etmektedir. Toprak ve Erdoğan'ın ifade ettiği üzere yeterlik sınavlarındaki belirsizliğin ve subjektifliğin giderilmesi adına sınavın birkaç oturumda yapılması Yönetmelikte öngörülebilir: “*ABD’de alana göre değişmekle birlikte doktora programlarında teze geçişten önceki yeterlilik sınavı birkaç oturumda farklı zaman dilimlerinde yapılmaktadır. Türkiye’de ise tek oturumda yapılan doktora yeterlilik sınavı sözkonusudur. Dolayısıyla, yazılı ve sözlü yeterlilik sınavlarında doktora adayının önündeki belirsizlik ve jürinin subjektif değerlendirme ihtimali Türkiye’de daha yüksek düzeydedir.*” TOPRAK, Metin / ERDOĞAN, Armağan, Lisansüstü Eğitimde Avrupa Yaklaşımı, VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Sakarya, 2013, s. 19.

³⁵ Avrupa Üniversiteler Birliği'nin yaklaşımına göre, “*(...) doktora programına kayıtlı kişi, araştırmacılığın ilk aşamasındaki birey olarak görülmekte ve doktora diploması sahibi kişi ise mükemmel araştırmacı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla araştırma, doktora derecesi sahibi bir kişinin en temel vasfıdır. Bir kişinin doktora diplomasına sahip bir araştırmacı olması ise bir yandan kendi alanında en ileri düzeyde bilgi birikimine sahip olması, diğer yandan farklı alanlardan araştırmacıların da kullandığı araştırma teknikleri ve metodolojisi konusunda ileri düzeyde yetkin olması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla doktora derecesi sahibi bir araştırmacı, disiplinler arası tecrübeye ve transfer edilebilir yetkinliklere sahip bir kişidir. Bu nedenle doktora programlarına kayıtlı kişiler öğrenci olarak değil “doktora adayı” olarak isimlendirilmektedirler.*” TOPRAK / ERDOĞAN, s. 17.

düzeyinin yanı sıra yorumlama ve aktarım kabiliyeti ölçülmeli midir? Yeterlik sınavının öncelikleri nelerdir: öğrencinin bilgisi mi, bildiklerini yorumlaması mı yoksa bildiklerini aktarabilmesi mi? Yahut adayın araştırma yapma yeteneği ve isteği de yeterlik sınavında rol oynamalı mıdır? İyi bir akademik araştırmacı aynı zamanda iyi bir öğretici olabilir mi? Öğretici olmak için araştırmacı olmaya gerek var mıdır? Bu türden soruların sayısını arttırmak mümkündür. Fakat cevaplanmayan sorular öğrenciler için belirsizlik, sınavı gerçekleştirenler bakımından geniş yetkiler olarak tezahür etmektedir. Belirtilen soruların cevaplandırılması ise yeterlik sınavına yönelik hukuki belirsizliğin giderilmesinin ötesinde, daha da temel düzeyde “doktora” ve “doktora öğrencisi” gibi kavramların doktora eğitimi ile amaçlanan ilkelere uygun şekilde içeriklerinin belirli kılınmasına bağlıdır.

Sonuç

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 19. maddesinde doktora öğrenci bakımından birtakım sınırlamalar, yükümlülükler ve yaptırımlar öngörülmektedir. Bu doğrultuda öğrencinin sınava bir yılda en fazla kaç kez ve en geç hangi yarıyılıda girebileceği; ikinci defa yeterlik sınavında başarısız olan öğrencinin doktora programı ile ilişkisinin kesileceği ile sınavda başarılı olan öğrencinin “ders yükünü tamamlamış olsa bile, toplam kredi miktarının üçte birini geçmemek şartıyla fazladan ders/dersler almasını”nın yeterlik jürisi tarafından istenebileceği düzenlenmektedir. Yeterlik sınavında başarılı olmanın teşvik edilmesi, öte yandan başarısızlığın ise bir takım hukuki sonuçlarının olması hayatın olağan akışına uygundur. Bununla birlikte bir öğrencinin yeterlik sınavına girebilmesi için doktora programına kabul hakkı kazanmasının yanı sıra derslerini ve seminerini başarıyla tamamlamak benzeri birtakım aşamalarda başarılı olması gerekmektedir. Araştırma görevlisi olarak çalıştığı üniversiteden farklı bir şehirde doktora eğitimini sürdüren kişiler gibi farklı örnekleri de dikkate aldığımızda, söz konusu süreçlerin her birinde öğrenci yoğun emek ve mesai harcamaktadır. Sarf edilen emek ve mesai göz önünde bulundurulduğunda ise öğrencinin doktora programından ilişkisinin kesilmesi gibi ağır yaptırımlara maruz kalması ancak yeterlik sınavı süreçlerindeki belirsizliklerin asgari düzeye indirilmesi durumunda makul görülebilir. Öte tarafta araştırma görevlisinin mesleki yaşamını sürdürebilmesi, doktora eğitimiyle bağlantılı olduğundan, yeterlik sınavındaki belirsizliklerin mobbing vasıtası olarak kişi aleyhine kullanılması da ihtimal dahilindedir.

Sürece ilişkin belirsizlikler büyük oranda ikinci kısımda ifade edilen hususlardan kaynaklanmaktadır. İlk olarak sınav öncesinde öğrencilerin, ilgili kurul tarafından yeterlik sınavının “kapsamına” ilişkin bilgilendirilmesinin gerektiğini düşünmekteyiz. Sınavda sorumlu olunan konu ve başlıklar belirlenmeli, gerektiğinde alana ilişkin akademik kaynaklar tespit edilerek kurumların internet siteleri aracılığıyla ilan edilmelidir. Sınavın kayıt altına alınması ya da soruların sınav öncesinde belirlenerek içeriklerinden kura yöntemiyle soruların adaya yöneltilmesi gibi hususlar bir yana,³⁶ sorular hazırlanırken “jüri üyesinin akademik yönelimleri yerine” öncelikle adayın akademik eğilimlerine öncelik verilmelidir. Nitekim sınav kapsamındaki söz konusu belirsizlikler öğrencinin başarısını doğrudan etkileyebilecek hususlardandır. Sınavın kapsamına ilişkin sınırlamaların öngörülmemiş olmasına koşut biçimde, jürinin nasıl teşekkül ettirileceğine ilişkin düzenlemenin bulunmaması da öğrencinin maruz kaldığı hukuki belirsizliği artırmaktadır. Sınavın genel kapsamının sınav öncesinde tüm adaylara ilan edilmesi, jürinin hangi bilim dallarındaki üyelerden oluştuğuna bakılmaksızın öğrenci açısından öngörülebilirliği artıracaktır.

Yukarıda açıklanan hukuki belirsizliklere karşın, Yönetmeliğin 19. maddenin beşinci fıkrası doğrultusunda doktora yeterlik sınavında ikinci kez başarısız olan öğrencinin ilişkisinin kesildiğini ifade etmiştik. Bu düzenlemenin yanı sıra Yönetmeliğin doktora eğitimini düzenleyen Üçüncü Bölümünün tamamında, toplam sekiz farklı durumda öğrencinin programla ilişkisinin kesilebileceği öngörülmektedir. İlgili düzenlemelerde öğrencinin yükümlülükleri sayılmış ve yükümlülüklere uyulmaması hali ilişik kesme yaptırımına tabi kılınmıştır. Oysa ilişik kesme kararına yönelik itiraz aşaması dahi Yönetmelikte düzenlenmemiştir. Girişte de ifade ettiğimiz üzere, doktora eğitimi ve daha genel çerçevede lisansüstü eğitim, öğrencinin yanı sıra senato, enstitü, fakülte, öğretim üyeleri, öğretim görevlileri, araştırma görevlileri ve idari

³⁶ Bu hususa ilişkin Yönetmeliğin, “Programlar, sınavlar ve değerlendirme” başlıklı 34. maddesinin sekizinci fıkrasında, “Yeterlik, seviye tespit veya ders başarılarını ölçen tüm sınavlar, kağıt ortamında ve tüm adaylara eş zamanlı olarak yapılabileceği gibi, alan ve zorluk düzeyine göre tasnif edilerek güvenli biçimde saklanan bir soru bankasından, her bir adaya farklı zamanlarda farklı soru sorulmasına izin verecek şekilde elektronik ortamda da yapılabilir. Sınavlarda sorulacak soruların hazırlanması, soru bankasının oluşturulması ve şifrelenmesi, sınav sorularının kağıt ortamında veya elektronik ortamda saklanması ile sınav güvenliğinin sağlanmasına ilişkin ilkeler Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenir.” düzenlemesine yer verilmiş ise de söz konusu düzenleme tesis edilecek işlemler bakımından bir zorunluluk doğurmamaktadır.

personel gibi farklı paydaşların da dahil olduğu bir süreçtir. Fakat mezkûr Yönetmelik hukuki açıdan öğrencinin yükümlülüklerini açıkça sıralayıp karşılaşacağı yaptırımları hukuki açıdan “belirli” kılarken, diğer paydaşların yükümlülüklerine yeterli ölçüde yer vermemektedir. Örneğin lisansüstü sürecin yürütülmesinde önemli ölçüde etkiye sahip danışmanın sorumlulukları yeterli düzeyde düzenlenmemektedir.

Hukukta belirliliğinin, formalistlerin iddialarının aksine mutlak ölçüde sağlanamayacağı; eleştirel düşünürlerin görüşlerine ise koşut biçimde bilginin, bilgiyi oluşturan öznenin değerlerinden bağımsız olamayacağı kabulü bizleri hukuki bilginin nesnellüğünde birtakım sorunların ortaya çıkacağı sonucuna götürmektedir. Öte taraftan hukuki düzenlemelerde mutlak nesnellüğün ve belirliliğin bulunmaması, mantıksal açıdan hukukun radikal düzeyde belirsizlikle malul olduğu sonucunu doğurmamaktadır. Nitekim hukukun günlük hayattaki pek çok rutin uygulamasında belirsizlik sorunu ile karşılaşılmamaktadır. Hukuki düzenlemelerin içeriklerinin, onları oluşturan kişilerin “çıkarları” ve “değerleri” ile ilişkili olabileceği düşüncesi, söz konusu metinler oluşturulurken öngörülebilirliği mümkün olan en üst düzeye çıkarabilmek adına, düzenlemelerden etkilenen farklı paydaşların değer ve menfaatlerini göz etme zorunluluğu ile karşı karşıya olduğumuz gerçeğini gün yüzüne çıkarmaktadır.

Mezkûr Yönetmeliğin doktora yeterlik sınavını düzenleyen ilgili maddeleri yukarıda açıkladığımız üzere sınavın kapsamı, içeriği, usulü ve sınav jürisinin oluşturulması gibi hususlar bakımından yeterli ölçüde hukuki belirliliği sağlamamaktadır. Mevcut düzenlemeler içerdikleri boşluklar dolayısıyla sınavın gerçekleştirilmesinde ve yürütülmesinde yetkili görevliler için örtülü biçimde oldukça geniş bir hareket alanı öngörmektedir. Öğrenci bakımından belirtilen hususlarda belirsizlikler söz konusu iken sorumlulukları bakımından ise karşılaşacağı yaptırımlar oldukça belirli bir şekilde düzenlenmektedir. Bu durum menfaatler dengesinin sağlanması bakımından öğrencinin doktora süreçlerindeki paydaşlığını silikleştirmekte, anılan hukuki düzenlemelerin taraflılığı ile süreci yöneten paydaşların bakış açısından hazırlandığını göstermektedir. Mevzuat çalışmalarının, süreci yöneten ve yürüten kişilerin yanı sıra, öğrenciler başta olmak üzere idari personel ve araştırma görevlisi gibi farklı paydaşların bakış açıları ve görüşleri dikkate alınarak yürütülmesinin, düzenlemelerdeki taraflılığı ve dolayısıyla belirsizliği en aza indireceği kanaatindeyiz.

Kaynakça

- AKBAŞ, Kasım, Hukukun Büyübozumu, Ankara, 2015.
- Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Yeterlilik Sınavı Okuma Listesi, <https://webis.akdeniz.edu.tr/uploads/1047/Yeterlilik%20Okuma%20Listesi/Doktora-Yeterlilik-Okuma-Listesi.pdf> (Erişim Tarihi: 16.08.2023).
- AKMAN, Şefik Taylan, Hukuk ve Politika İlişkisi-Hukukun Ekonomi Politik Analizi ve Liberal Hukuk Düzeninin Eleştirisi, Ankara, 2016.
- AKTAŞ, Sururi, Eleştirel Hukuk Çalışmaları, İstanbul, 2011.
- APAYDIN, Yusuf / AKIN, Mahmut H., Türkiye’de Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Doktora Tezi Hazırlamada Ana Yönelimler, İnsan ve Toplum, Cilt: 4, Sayı: 8, 2014.
- ÇAĞLAR, Selda, Hukuk Devletin Hukuki Belirlilik İlkesi Üzerinden Değerlendirilmesi, İstanbul, 2013.
- DELLALOĞLU, Besim F., Doktora Yetersizlik, Perspektif, <https://www.perspektifonline/doktora-yetersizlik> (Erişim Tarihi: 16.08.2023).
- FRANK, Jerome, Law & Modern Mind-With A New Introd. By Brian H. Bix, New York, 2017.
- GELMEZ BURAKGAZİ, Sevinç / YILDIRIM, Ali, Journey into Doctoral Candidacy: A Grounded Theory Study of Doctoral Qualification Exam Process, Croatian Journal of Education, Vol: 19, No: 1, 2017.
- GÜRLER, Sercan, Çağdaş Hukuki Formalizm ve Ernest Weinrib’in Yaklaşımı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 66, Sayı: 2, 2008.
- Hacettepe Üniversitesi Aktüerya Bilimleri Bölümü, Doktora Yeterlik Sınavı Uygulamasına İlişkin Yönerge, <https://aktuerya.hacettepe.edu.tr/yisans/dysy.pdf> (Erişim Tarihi: 20.10.2024).
- İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Okuma Listesi (Doktora Yeterlilik Sınavı), [https://www.izu.edu.tr/akademik/enstitu/lisansustu-egitim-enstitusu/ogrenci/okuma-listesi-\(doktora-yeterlilik-icin\)](https://www.izu.edu.tr/akademik/enstitu/lisansustu-egitim-enstitusu/ogrenci/okuma-listesi-(doktora-yeterlilik-icin)) (Erişim Tarihi: 20.10.2024).
- İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Malzeme Bilimi ve Mühendisliği Bölümü, Doktora Yeterlilik Yönergesi, <https://mse.iyte.edu.tr/doktora-yeterlilik-yonergesi> (Erişim Tarihi: 20.10.2024).
- KARADAĞ, Nazife / ÖZDEMİR, Servet, Türkiye’de Doktora Eğitimi Sürecine İlişkin Öğretim Üyelerinin ve Doktora Öğrencilerinin Görüşleri, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Sayı: 2, 2017.
- KAYRI, Murat, Lisansüstü Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, (Ed. Fuat Tanhan), Lisansüstü Eğitim Üzerine Düşünceler, Ankara, 2019.

- KENNEDY, Duncan, Legal Education and the Reproduction of Hierarchy, *Journal of Legal Education*, Vol: 32, No: 4, 1982.
- KRESS, Ken, Legal Indeterminacy, *California Law Review*, Vol: 77, No: 2, 1989.
- LEITER, Brian, Amerikan Hukuki Realizmi, (Ed. Martin P. Golding / William A. Edmundson), (Çev. Engin Arıkan), (Türkçe ed. Ertuğrul Uzun), *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Teorisi Rehberi*, İzmir, 2021.
- LEITER, Brian / COLEMAN, Jules L., Determinacy, Objectivity, and Authority, *University of Pennsylvania Law Review*, No: 142, 1993.
- LİMON, İbrahim / DURNALI Mehmet, Doktora Öğrencilerinin Doktora Eğitimi ve Öğretim Üyelerine Yönelik Metaforik Algıları, *Sakarya University Journal of Education*, Cilt: 8, Sayı: 1, 2018.
- Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, CENG Doktora Yeterlilik Sınavı Yönergesi, <https://ceng.metu.edu.tr/tr/ceng-doktora-yeterlilik-sinavi-yonergesi> (Erişim Tarihi: 20.10.2024).
- ÖKÇESİZ, Hayrettin, Hukuk ve Dil, (Ed. Hayrettin Ökçesiz), *Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramı İncelemeleri*, İstanbul, 1997.
- ÖZKÖK, Gülriz, Hukuki Belirsizlik Problemi Üzerine, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 51, Sayı: 2, 2002.
- Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, Doktora Yeterlilik Öncesi Okuma Listesi, <https://tarih.sakarya.edu.tr/tr/icerik/19189/12675/doktora-yeterlilik-oncesi-okuma-listesi> (Erişim Tarihi: 16.08.2023).
- SOLUM, Lawrence B., On the Indeterminacy Crisis: Critiquing Critical Dogma, *University of Chicago Law Review*, Vol: 54, No: 462, 1987.
- ŞAHİN, Fatma Süzğün, İskandinav Hukuki Realizmi ve Alf Ross, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2013.
- TOPRAK, Metin / ERDOĞAN, Armağan, Lisansüstü Eğitimde Avrupa Yaklaşımı, *VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Sakarya, 2013.
- UĞURLUBİREL, Özten, Eleştirel Hukuk Çalışmaları Bağlamında Hukuki Belirsizlik Tezi, *Yüksek Lisans Tezi*, 2017.
- WACKS, Raymond, Hukuk Kuramını Anlamak-Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramına Giriş, (Çev. Fatma Süzğün Şahin Ünver / Serdar Ünver), Ankara, 2016.